

TARPTAUTINIO SOCIALINIO DARBO YPATUMAI: SOCIALINĖS PAGALBOS TEIKĖJŲ PABĖGĖLIAMS IR PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJAMS LIETUVOJE BEI ŠVEDIJOJE POŽIŪRIS

Violeta Ivanauskienė, Almanė Pakrijauskaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

Anotacija

Straipsnyje aptariama tarptautinio socialinio darbo samprata, nagrinėjami tarptautinio socialinio darbo ypatumai dirbant su pabėgėliais ar prieglobsčio prašytojais Lietuvoje ir Švedijoje. Nagrinėjant tarptautinį socialinį darbą su pabėgėliais ar prieglobsčio prašytojais atskleidžiami organizacijų, dirbančių su tiksline grupe, bendradarbiavimo ypatumai, iššūkiai ir trūkumai. Pateikiamos ir analizuojamos tarptautinio socialinio darbo su pabėgėliais ar prieglobsčio prašytojais etinės dilemos.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: tarptautinis socialinis darbas, pabėgėliai ir prieglobsčio prašytojai, migracija, etinės dilemos, bendradarbiavimas.

Abstract

The article discusses the concept of international social work. International social work peculiarities working with refugees and asylum-seekers in Lithuania and Sweden are analysed. Analysis of international social work with refugees and asylum-seekers revealed collaboration features, challenges and limitations of organizations working with the target group. Ethical dilemmas in international social work with refugees and asylum-seekers are presented and analysed.

KEY WORDS: international social work, refugees and asylum seekers, migration, ethical dilemmas, collaboration.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v69i1.1056>

Įvadas

Socialinis darbas, kaip profesija, pasak V. Kavaliauskienės (2005), kiekvienoje šalyje grindžiama istoriniu ir kultūriniu šalies kontekstu, ir perteikiama per šalies politinę, ekonominę ir socialinę sistemą. Autorė teigia, kad dėl minėtų priežasčių sudėtinga socialinio darbo sampratą pateikti globaliai, o identifikuoti universalią socialinio darbo esmę – problemiška. Vis dėlto Tarptautinė socialinio darbo federacija (IFSW) pateikia tarptautinį socialinio darbo apibrėžimą: „Socialinio darbo profesija skatina socialinę kaitą, žmonių tarpusavio santykių problemų sprendimą, teikia galimybes ir pagalbą gerinti jų gyvenimą. Remdamasis žmogaus elgsenos ir socialinių sistemų teorijomis, socialinis darbas siekia žmonių ir jų aplinkos sąveikos darnos. Žmogaus teisių ir socialinio teisingumo principai yra svarbiausi socialinio darbo principai“ (IFSW Montreal, Canada, July 2000).

Socialinio darbo profesijos apibrėžimas, kaip nurodo IFSW, atskleidžia, kad ši profesija gali būti apibrėžiama plačiau nei darbas vietiniame lygmenyje. Tarptautinio socialinio darbo atstovė L. Healy (2008) paaiškina tarptautinio socialinio darbo apibrėžimą. Pirmiausia ji pastebi, kad apibrėžimas sukėlė nemažai debatų, nes terminai *tarptautinis* (angl. *international*), *globalus* (angl. *global*) ir *tarpkultūrinis* (angl. *cross-cultural*) sukelia painiavą. Terminas *globalus* reiškia priklausyti ar įtraukti visą pasaulį, tuo tarpu *tarptautinis* gali reikšti bet kurį iš šių apibrėžimų: dvi ar daugiau tautų; priklausyti dviem ar daugiau tautų ar jų piliečių; tarpusavio santykiai tarp tautų; turėti narių ar veiklų keliose šalyse; peržengti šalies ribas ar požiūrius. *Tarpkultūrinis* kartais yra vartojamas vietoj *tarptautinis* (Healy, 2008).

Gyvendami XXI amžiuje galime stebėti, kaip pasaulis ir jo problemos tampa aktualios visiems. Todėl profesija, pagrįsta visapusiška pagalba žmogui, turi pritaikyti prie pasaulio vystymosi. V. Kavaliauskienė (2005), remdamasi J. Midgley (2001), atskleidžia, kad tikslinga studijuoti ir tyrinėti socialinį darbą tarptautiniu mastu, siekiant generuoti globalų žinojimą, kuris leistų pagerinti socialinių darbuotojų gebėjimą „peržengti“ vietinio lygmens praktiką ir globaliai suvokti savo vaidmenį. Taigi socialinis darbuotojas gali dirbti ne tik lokaliai (vietiniu lygmeniu), bet ir globaliai (tarptautiniu lygmeniu). Todėl, remiantis L. Healy (2008), globalizacija sukūrė svarbias tarptautinės atsakomybės sritis kaip naujas galimybes socialinio darbo poveikiui, keičiant socialinio darbo aplinką. L. Healy (2008) pristato keturias tarptautinio socialinio darbo kryptis:

1. Tarptautiniai socialiniai veiksniai ir įvykiai, daugiausia drastiškas populiacijų judėjimas, pakeitė socialinių agentūrų darbo modelį ir paveikė vietinę praktiką daugelyje šalių. Kompetentinga socialinio darbo praktika dabar reikalauja naujų žinių ir kompetencijų sprendžiant socialines problemas daugelyje šalių.
2. Pasidalijimas informacija apie socialines problemas tarp daugiau ar mažiau ekonomiškai išsivysčiusių šalių ir bendras darbas bei keitimasis patirtimi yra labiau pageidaujami nei prieš keletą dešimtmečių. Inovacijos diegiamos praktikoje ir potencialių problemų sprendimai bus priimami tose šalyse, kurios buvo apibūdinamos kaip mažiau išsivysčiusios, lygiai taip pat kaip ir pramoninėse (išsivysčiusiose) valstybėse. Šis globalizacijos aspektas skatina socialinio darbo veiklos pasidalijimą. Dauguma šalių sprendžia gatvės vaikų benamystės, senėjimo, tėvystės supratimo pasikeitimą šeimose, nedarbo ir kitas problemas. K. Lyons, cituojant L. Healy (2008), pabrėžia, kad globalių problemų supratimas gali padėti pervertinti pagrindines socialinio darbo vertybes, siejant jas su žmogaus teisėmis ir socialiniu teisingumu.

3. Šalies politiniai, ekonominiai ir socialiniai veiksmai tiesiogiai ir netiesiogiai paveikia kitų šalių socialinę bei ekonominę gerovę ir viso pasaulio socialinę sveikatą: Černobylio atominės elektrinės sprogimas, kurio pasekmės paveikė daugelį šalių, 2001 metų teroristinis išpuolis Niujorke, paveikęs ir kitų šalių ekonominę padėtį.
4. Sparti technologijų pažanga daro įtaką bendravimui ir didina galimybes tarptautiniam dalinimuisi ir mainams. Pavyzdžiui, kompiuterių ir vaizdo susiejimas gerokai pakeitė globalų bendravimą.

M. Payne, G. Askeland (2008) pristato tarptautinio socialinio darbo veiklas skirtingose institucijose, kurios apibrėžia ir paaiškina tarptautinio socialinio darbo specifiką:

- Darbas besivystančiose agentūrose pietuose (šalyse, kurios dar vadinamos *trečiosiomis šalimis*). Tokių agentūrų pavyzdžiai galėtų būti: „Save the Children“, „Caritas“.
- Darbas oficialiose tarptautinėse agentūrose: Jungtinių Tautų, Europos Komisijos ar nacionalinių vyriausybės departamentai.
- Darbas agentūrose, kurios sprendžia tarpvalstybines problemas: tarptautinis įvaikinimas, vaikų grobimai, darbas paslaugų organizacijose, kurios skirtos neįgaliesiems ar psichinėmis ligomis sergantiems žmonėms ir kurių darbuotojų komandos dirba pasitelkusios tarptautinius ryšius.
- Darbas tarptautinėse socialinio darbo organizacijose: tarptautinė socialinio darbo federacija (IFSW), tarptautinė socialinio darbo mokyklų asociacija (IASSW) ir žmonės, įdarbinti projektuose, kurie susiję su tokiomis organizacijomis.
- Dalyvavimas tarptautinėse konferencijose, mokymo ir profesiniai vizitai, mainų programos ir tyrimai.
- Socialinio darbuotojo darbas svetimose šalyse.
- Darbas su pabėgėliais ir imigrantais savo šalyje (Payne, Askeland, 2008).

Socialiniai darbuotojai jau seniai dirba su pabėgėliais (Harrison, Melville, 2010, cituojama iš: Lyons, Hokenstad, Pawar, Huegler ir Hall, 2012), tačiau migracijos problematika nėra šios profesijos dėmesio centre. Tarptautinė socialinio darbo mokyklų asociacija (IASSW) ir Tarptautinė socialinių darbuotojų federacija (IFSW) (Hare, 2004, cituojama iš: Lyons ir kt., 2012) teigia, kad vyrauja tendencija imigrantų ir pabėgėlių problemas spręsti iš mikroperspektyvos. Paslaugų teikėjams derėtų įvertinti, ar mezolygio pokyčius galėtų numatyti organizacijos, teikiančios atitinkamas paslaugas per etnines bendruomenes arba per makrolygio visuomenės politikos įgyvendinimą. Socialinės ir šeimos gerovės, būsto, švietimo, sveikatos ir baudžiamosios teisės politika paveikia ne tik kasdienį imigrantų gyvenimą, bet ir visus kitus šalies piliečius.

Tyrimo klausimai. Kaip tarptautinį socialinį darbą atliekantys asmenys jį suvokia, kaip jie atskleidžia būtinas tarptautinio socialinio darbuotojo vertybes ir gebėjimus, remdamiesi savo darbo su pabėgėliais ir prieglobsčio prašytojais patirtimi.

Tyrimo objektas: tarptautinio socialinio darbo ypatumai, remiantis socialinės pagalbos teikėjų požiūriu, dirbant su pabėgėliais ir prieglobsčio prašytojais.

Tyrimo tikslas: atskleisti, kaip tarptautinį socialinį darbą dirbantys asmenys iš skirtingų šalių apibrėžia tarptautinį socialinį darbą ir jo ypatumus dirbant su pabėgėliais ir prieglobsčio prašytojais.

Tyrimo uždaviniai:

- Atskleisti tarptautinio socialinio darbo ypatumus dirbant su pabėgėliais ir prieglobsčio prašytojais.
- Aptarti, su kokiomis etinėmis dilemomis susiduria tarptautinį socialinį darbą atliekantys socialinės pagalbos teikėjai.

Tyrimo tikslui pasiekti atliktas kokybinis tyrimas. Šis metodas leidžia pažvelgti į tiriamąjį reiškinį iš tyrimo dalyvių perspektyvos ir atskleisti subjektyvius jų požiūrius bei nuostatas. Siekta atskleisti, kaip tarptautinį socialinį darbą atliekantys tyrimo dalyviai apibrėžia tarptautinį socialinį darbą iš savo asmeninės perspektyvos, remdamiesi praktinio darbo su pabėgėliais ir prieglobsčio prašytojais patirtimi. Tyrime vadovautasi prielaida, kad tarptautinio socialinio darbo apibrėžimas ir tarptautinį socialinį darbą atliekančių asmenų suvokimas yra socialiai konstruojamas ir socialinė realybė suvokiama sąveikaujant su tyrimo dalyviais. Į tarptautinių socialinių darbuotojų praktiką, remiantis socialinio konstravimo perspektyvos idėjomis, žvelgiama kaip į socialinį konstruktą, priklausantį nuo konteksto, kuriame dirba tyrimo dalyviai, t. y. darbe su pabėgėliais ir prieglobsčio prašytojais. Tyrimo dalyviai – tarptautinį socialinį darbą atliekantys asmenys, dirbantys su pabėgėliais ir prieglobsčio prašytojais.

1. Tyrimo ir duomenų analizės metodologija

Pasirinktas grindžiamosios teorijos kokybinio tyrimo metodas. Grindžiamosios teorijos tikslas – sukurti naują teoriją, kuri paaiškintų duomenų esmę, o ne suformuotų „teorinį rėmą“ iki duomenų rinkimo ir analizavimo (Žydžiūnaitė, Virbalienė, Katiliūtė, 2006). V. Žydžiūnaitės kt. (2006) teigimu, šios teorijos metodinis tikslas – sukurti ar atrasti teoriją, remiantis abstrakčia objekto analizės schema, kuri susijusi su konkrečia situacija. Tai situacija, kai žmonės sąveikauja, vykdo veiklą ir yra įtraukti į konkretaus fenomeno turinio analizės procesą. Kategorija tyrime, paremta grindžiamosios teorijos metodologija, yra visuma informacijos apie

įvykius, sąveikas ir pan. Pasak C. Willig (2008), grindžiamosios teorijos metodas rodo, kad tyrėjas tiksliai aprašo, ką jis darė ir kodėl. Tai apima informaciją apie duomenų rinkimo metodus, konteksto ir dalyvių pasirinkimą, kaip duomenys buvo koduoti ir kaip įvardytos kategorijos. D. Padgett (2008) teigimu, tyrimai, atliekami remiantis grindžiamąja teorija, apima interviu su vidutinio dydžio kruopščiai pasirinktų asmenų imtimi (nuo 20 iki 30 žmonių yra teisingas pasirinkimas, bet imties dydis gali būti mažesnis arba didesnis).

Interviu duomenys analizuoti grindžiamosios teorijos duomenų analizės metodu, pereinant 4 pagrindinius duomenų analizės etapus, remiantis C. Willig (2008) interpretatyviosios fenomenologijos analizės koncepcija. C. Willig (2008) teigimu, interpretatyvioji fenomenologija suteikia gaires, kaip nustatyti kategorijas ir ryšius tarp kategorijų. Kategorijos gali būti kaip aprašomosios etiketės, jei jos yra žemo lygio abstrakcijos. Analizės procese tyrėjas turi galimybę nustatyti aukštesnio lygio abstrakčių kategorijas. Jos yra labiau analitinės nei aprašomosios.

Tyrimo dalyvavo 5 moterys ir 2 vyrai. Dalyviai pasirinkti pagal šiuos kriterijus: individai, atliekantys tarptautinį socialinį darbą; dirbantys ir turintys patirties su pabėgėliais ir prieglobsčio prašytojais; atstovaujantys nevyriausybiniam arba privačiam sektoriui. Tyrimo dalyvių amžiaus vidurkis – 25 metai (6-ių dalyvių), išskyrus vyriausią tyrimo dalyvį, kuris buvo 55 metų amžiaus. Tyrimas atliktas Švedijoje, Stokholme, ir Lietuvoje, Kaune bei Vilniuje. Pasirinkta tikslinė tyrimo dalyvių atranka. Remiantis B. Bitinu, L. Rupšiene, V. Žydžiūnaite (2008), atsižvelgiant į taikomą tikslinę imtį, pasirenkami specialistai pagal nagrinėjamą temą, kurie gali samprotauti apie analizuojamą problemą, todėl galima tikėtis naujų idėjų, teiginių ir išvadų. J. Krysik, J. Finn (2010) teigimu, tikslinė atranka yra sąmoningas respondentų pasirinkimas. Autoriai pastebi, kad kokybinių tyrimų tyrėjai gali pasirinkti respondentus, jų manymu, gerus informacijos šaltinius, kurių požiūriai skirtingi ar kuriuos sieja bendra patirtis. Šis atrankos metodas kartais vadinamas ekspertų atranka, nes tyrėjai pasirenka individus dėl jų specialių žinių, nebūtinai dėl jų formalaus mokymosi ar išsilavinimo. Svarbiausias dalykas yra tai, kad pasirinkimas yra sąmoningas ir suderintas su tyrimo tikslu (Krysik, Finn, 2010). Pasirinkta patogioji respondentų atranka. Pasak V. Žydžiūnaitės (2007), patogiosios atrankos idėja – „atrenkami lengviausiai prieinami generalinės aibės vienetai“ (Žydžiūnaitė, 2007, p. 100). Patogioji atranka šiame tyrime pasirinkta pagal geografinę vietą, patogiasią tyrėjoms.

Atliekant tyrimą, vadovautasi Socialinio darbo profesijos etikos kodeksu. Šio tyrimo dalyviai tyrime dalyvavo laisvai apsisprendę. Užtikrinant tyrimo dalyvių konfidencialumą, jų vardai pakeisti.

2. Tarptautinio socialinio darbo ypatumai

Socialinio darbo tikslinė grupė. Lina, kalbėdama apie tarptautinį socialinį darbą, kaip vieną svarbiausių šio darbo bruožų paminėjo darbą su užsieniečiais („kitos tautybės asmenimis, negu aš pati esu“). Norėdama patikslinti, kas galėtų būti socialinio darbo tiksline grupe, tyrimo dalyvė pabrėžė, kad užsieniečiai gali būti nebūtinai imigrantai („atvykę iš kitų šalių“), bet ir žmonės, daugelį metų gyvenantys šioje šalyje, tačiau jų „šaknys <...> gali būti iš kitur“. Tai ji susiejo su tarptautinio socialinio darbo pobūdžiu. Tarptautinį socialinį darbą su užsieniečiais, gyvenančiais šalyje, Lina įvardija kaip prasidedantį nuo pagalbos, kurios reikia šiai tikslinei grupei. Pagalba, Linos teigimu, yra „cinkelis“, kuris yra socialinio darbo su klientu pradžia.

Man galbūt labiau tas tarptautinis socialinis darbas... tai būtų darbas su... ne, bet pirmoj vietoj tikriausiai su kitos tautybės asmenimis, negu aš pati esu. Ir tais asmenimis, kurie nebūtinai čia yra atvykę iš kitų šalių, gali jie čia gyventi ir n metų, bet jų šaknys, pavyzdžiui, gali būti iš kitur. Tai čia tas tarptautinis galbūt būtų. <...> Tai atsiranda tada, kai reikia tiems žmonėms kažkuo padėti kažkokioj srity. Na vat, kažkoks cinkelis atsiranda pagalbos, to socialinio darbo lauko. Tai kažkas tokio būtų [Lina, 24 metai].

Sandra, dirbanti su imigrantais ir save laikanti socialinį darbą atliekančia savanore, tarptautinį socialinį darbą įvardijo kaip „socialinį darbą už šalies sienų ribų“. Ji savo darbą sieja su globaliomis problemomis, patikslindama tai, kaip darbą su „žmonėmis, kurie atvykę iš sunkiai besiverčiančių šalių“.

<...> kažkas, kas atlieka socialinį darbą už šalies sienos ribų, aš taip spėju. Manau, mano darbas yra susijęs su globaliomis problemomis, turiu omenyje, žmonėmis, su kuriais aš dirbu, atvykę iš sunkiai besiverčiančių šalių. O, tai sunku, <...> aš spėju, kažkas, kas dirba socialinį darbą, kuris susijęs su migracija [Sandra, 22 metai].

Respondentė Indrė, svarstydamą apie tai, kaip apibrėžti tarptautinį socialinį darbą, teigė, kad tai tikrai sunku padaryti. Jos dvejojimas pasireiškė nedrąšiais spėjimais ir galiausiai patikslinimu, kad ji mananti, jog tarptautinis socialinis darbas „susijęs su migracija“.

Savanoris Leo, atstovaujantis didžiausiai tarptautinei nevyriausybinei organizacijai, tik pradėdamas pasakoti apie savo darbą organizacijoje susiejo jį su tarptautiniu socialiniu darbu. Dar 1939 m. G. Warren pateikė tarptautinio socialinio darbo apibrėžimą ir veiklos tipus, kurių vienas siejamas su vieša ir privačia tarptautine pagalba nuo stichinių nelaimių ar karų nukentėjusioms ir kenčiančioms mažumų grupėms (Healy, 2001). Dėl šių neramumų, kaip teigia Leo, Stokholmas turi labai daug pabėgėlių be dokumentų, su kuriais ir dirba NVO, šios organizacijos savanoris jis yra. Ir tai yra socialinio darbo tikslinė grupė, kuriai skiriama labai

daug laiko. Be suaugusių pabėgėlių, Leo paminėjo ir pabėgėlius vaikus, kurie atvyksta į šalį be artimųjų. Taigi vienas pagrindinių darbų organizacijoje yra darbas su atvykėliais iš kitų šalių, kurie imigruoja į Švediją dėl jų šalyse kilusių problemų. Vienam iš didelės NVO organizacijos skyrių, dirbančių su imigrantais, atstovaujantis Leo teigia, kad jie atlieka tarptautinį socialinį darbą.

Bet mes daugiausiai dirbame su pabėgėliais, mūsų tarptautinio socialinio darbo dalis atsiranda čia dėl socialinių sunkumų, vykstančių kažkur pasaulyje. Taigi mes turime didelę grupę pabėgėlių be dokumentų Stokholme, kuriems mes skiriame labai daug laiko. Mes padedame vaikams, kurie atvyksta be tėvų. <...> Taigi didžiausias mūsų darbas yra su žmonėmis, kurie atvyksta į Švediją dėl problemų, vykstančių kažkur kitur. Aš sakyčiau, kad mūsų skyrius tarptautiniame socialiniame darbe yra tai, kad mes, žinoma, prisiimame dalį pinigų rinkimo kampanijų pagalbos darbams Sirijoje [Leo, 55 metai].

Bendradarbiavimas, kaip teigia G. Warren (1939) savo straipsnyje „International Social Work“, yra viena iš tarptautinio socialinio darbo veiklų. Jo teigimu, tarptautinis vyriausybinių ir privačių struktūrų bendradarbiavimas per didžiausias tarptautines organizacijas („League of Nations“, „International Labour Organization“ ir „Health Organization of the League“) kovoja su ligomis ir užtikrina socialinę bei politinę taiką ir harmoniją pasaulyje (Healy, 2001). Paprašius tyrimo dalyvių papasakoti, su kuriomis organizacijomis bendradarbiaujama vietiniu ir tarptautiniu lygmenimis, dalyviai pradėdavo pasakoti apie vietinį bendradarbiavimą šalies viduje. Socialinė darbuotoja Lina, pradėjusi pasakoti apie vietinį bendradarbiavimą tarp organizacijų, paminėjo Lietuvos organizaciją X, su kuria „labai glaudžiai bendradarbiaujam“. Vyksta „dalinimasis ir paslaugom, ir tikslinė grupė, ir patirtimi“. Šis bendradarbiavimas pagrįstas tais pačiais tikslais, kuriuos turi abi organizacijos, nes šalyje „daugiau tokių kompetentingų“ organizacijų nėra. Abi organizacijos atstovauja NVO sektoriui, todėl bendradarbiavimas yra glaudus.

Tai vietiniam, mes labai glaudžiai bendradarbiaujam su Lietuvos X organizacija. Tiek mes jiems padedam, tiek jie mums padeda, tas visas tikslines grupes. Tas dalinimasis ir paslaugom, ir tikslinė grupė, ir patirtimi. <...> organizacija, nes daugiau tokių kompetentingų, nėra <...> [Lina, 24 metai].

Bendradarbiaujant vietiniu lygmeniu galima susieti visas institucijas, kurios sprendžia tą pačią problemą. Kaip teigė socialinė darbuotoja Rasa, šalyje jos atstovaujama organizacija bendradarbiauja „su visomis organizacijomis, kurios dirba su pabėgėliais“. Šis vietinio lygmens bendradarbiavimas šalies viduje susieja „tiek vyriausybines, tiek nevyriausybines“ organizacijas. Pati Rasos atstovaujama organizacija yra nevyriausybė, todėl, jos teigimu, „praktiškai dauguma pačių pabėgėlių“ kreipiasi į organizaciją.

Lietuvoj bendradarbiaujam su visom organizacijom, kurios dirba su pabėgėliais. Tai yra tiek vyriausybinės, tiek nevyriausybinės. Kadangi mes patys esam nevyriausybinių organizacija, ir čia kreipiasi tikrai praktiškai dauguma pačių pabėgėlių <...> [Rasa, 28 metai].

Kita tyrimo dalyvė Miglė, kalbėdama apie bendradarbiavimą vietiniu lygmeniu, pirmiausiai paminėjo bendradarbiavimą su nevyriausybiniomis organizacijomis, viena kurių yra Y organizacija, kuri „dirba būtent su prieglobsčio prašytojais“. Tai reiškia, kad šias dvi organizacijas sieja viena klientų grupė ir darbas su ja. Bendradarbiaujama ir su valstybinėmis įstaigomis, nes „niekaip neapsieinam“, „bendradarbiavimas yra neišvengiamas. Bendradarbiavimas su valstybinėmis įstaigomis vyksta ir per tai, kad kartu ir konferencijose padalyvaujam, ir įvairiais ten klausimais bendraujam“. Bendros veiklos, patirties įgijimas konferencijose bendradarbiavimą daro glaudesnę, atsiranda ryšys: „vieni kitus žinom“, todėl bendradarbiaujama lengviau.

Tai vietiniam lygmeny su nevyriausybiniem, tai Y organizacija pagrinde, kuris dirba būtent su prieglobsčio prašytojais. <...> Tada su tom valstybinėm įstaigom, tai aišku, tada irgi niekaip neapseinam, <...> ten kartu ir konferencijose padalyvaujam ir įvairiais ten klausimais bendraujam. Tai kažkaip vieni kitus žinom, tai tiesiog irgi lengviau bendradarbiauti [Miglė, 24 metai].

Vietinis bendradarbiavimas tarp skirtingų organizacijų gali būti ir „nebendradarbiavimas“ su tam tikromis organizacijomis. Kaip atskleidė Indrė, dirbanti su „slepiais“ nepilnamečiais vaikais, organizacija tikrai nebendradarbiauja „su migracija“. Migracijos tarnyba atsakinga už leidimų gyventi šalyje suteikimą, taigi organizacija, „slepianti“ imigrantus, akivaizdžiai negali bendradarbiauti. Tačiau žvelgiant į Švedijos migracijos tarnybos (*Migrationsverket*) viziją, kurioje teigiama, kad šios tarnybos veikla grindžiama visaapimančiais migracijos politikos tikslais ir atsižvelgia į problemas, su kuriomis susiduria pasaulis, į didėjančią globalizaciją, todėl jų darbas atrodo palankus migrantams. Migracijos tarnyba nurodo, kad migracija yra teigiamas procesas, nes prisideda prie to, jog ši šalis taptų turtingesnė tiek finansiškai, tiek kultūriškai¹. Tam tikra komunikacija tarp šių dviejų sektorių vyksta. Indrė pažymi, kad bendradarbiaujama su socialiniais darbuotojais, kurie vadinami *gudman*. Šie žmonės gali tapti vadinamais „socialiniais darbuotojais“ kaip „paprastas žmogus, kuris tiesiog nori būti globėjas“. Šis „globėjas“ yra tarpininkas tarp vaiko nelegalo ir migracijos tarnybos. Tačiau pati organizacija, kuriai atstovauja Indrė, „slepianti“ vaikus atvykėlius, nepalaiko ryšių su migracijos įstaiga.

¹ Prieiga internete: http://www.migrationsverket.se/info/208_en.html

O Švedijoje, tai yra bendradarbiaujama tikrai ne su migracija, iš karto šita yra išbraukta, nes jie visiškai nebendradarbiauja su jais. Nes nėra jų tikslas. Jie bendradarbiauja su socialiniais darbuotojais, reiškia su taip „gudman“. Čia juo gali tapti paprastas žmogus, kuris tiesiog nori būti <...> ir globėjas, bet jis negyvena su vaiku. <...> yra bendradarbiaujama su vaikų psichiatrija.<...> o šitie vaikai yra tikrai, kuriems labai dažnai reikalinga psichiatrų pagalba [Indrė, 23 metai].

Indrė minėjo ir bendradarbiavimą su kitomis šalimis per mainus, kai socialiniai darbuotojai atvyksta pas mus pasisemti Švedijos patirties. Tai vyksta konferencijose, kurių tikslas – kitos šalies patirties kaupimas. Ši tyrimo dalyvė Indrės mintis leidžia manyti, kad Švedija, kurioje ji gyvena ir dirba, yra pavyzdys kitoms šalims, iš jos galima daug išmokti.

<...> kai girdžiu šitą žodį, man iškart, tarkim, kaip pas mus atvažiuoja iš kitų šalių, socialiniai darbuotojai į Švediją, kuriems tenais konferencijos ir aš visada kažkaip galvoju, kad jie semiasi patirtį iš Švedijos, o ne atvirksčiai, kad Švedija semiasi patirtį iš kitų šalių [Indrė, 23 metai].

Tyrimo dalyvė Rasa teigia, kad valstybiniame sektoriuje yra „neišvengiama stagnacija“. Rasos teigimu, valstybinės įstaigos nori, „kad viskas būtų šimtmečiais vienodai“, todėl bendradarbiavimas atrodo „truputėlį kitaip“. Vis dėlto, pasak Rasos, tai nėra pagrindinė priežastis, lemianti bendradarbiavimo kokybę, „labai daug kas priklauso nuo esančių žmonių“. Todėl NVO organizacijai svarbu atrasti patikimą žmogų net ir valstybiniame sektoriuje. Grįždama prie priežasčių, kodėl bendradarbiavimas tarp šių sektorių yra keblus, Rasa pamini, kad valstybinės įstaigos „ne visada yra arti žmogaus“ – dėl „biudžeto gairių ir metinių programų“, kitaip tariant – biurokratizmo sistemos. Tačiau bendradarbiavimas su vyriausybinėmis institucijomis, anot V. Kavaliauskienės (2005), yra ryškiausias ir faktiškai pasireiškiantis socialinio darbo profesijos požymis, nes socialinis darbas funkcionuoja padedant šioms institucijoms. Taigi svarbu suprasti profesijos, institucijų ir klientų santykius.

Vėlgi, kai yra valstybinė, tai neišvengiama tokia stagnacija. Kada ten nori, kad viskas būtų šimtmečiais vienodai ir ten truputėlį kitaip. Bet vėlgi labai daug kas priklauso nuo esančių žmonių. <...> ir kartais ne visada yra arti žmogaus, kartais yra arti tiesiog tam tikros... biudžeto gairių ir metinių programų [Rasa, 28 metai].

Tarptautinis bendradarbiavimas dažniausiai susijęs su tos pačios organizacijos filialais daugelyje šalių. Tarptautinio lygmens bendradarbiavimą tarp tos pačios organizacijos tinklo padalinių įvairiose šalyse pristatė socialinė darbuotoja Rasa, kuri dirba vienos žinomiausių pasaulyje nevyriausybinių organizacijų Lie-

tuvos padalinyje. Todėl bendradarbiaujama, kaip teigia Rasa, X organizacijai dalyvaujant įvairiose konferencijose, kurios vyksta užsienyje. Šios konferencijos yra svarbios, nes organizuojamos „tiek migrantų, tiek pabėgėlių tema“, be to, veikia „nelegalių nepilnamečių, pagalbos vaikams tinklai“, todėl X organizacijos Lietuvos padalinys „kiek gali, tiek dalyvauja“. Nepaisant vienijančių temų ir noro dalyvauti, viskas „remiasi į finansus“, nes kviečiantys tinklai ne visada turi galimybę finansuoti dalyvavimą. Kita vertus, pati nevyriausybinė organizacija „ne visada gali dengti keliones“, todėl tiesioginis bendradarbiavimas dalijantis patirtimi konferencijose ne visada vyksta.

Tarptautiniu lygmeniu, tai X organizacija dalyvauja įvairiose konferencijose. Yra organizuojama tiek migrantų, tiek pabėgėlių tema, yra nelegalių nepilnamečių tinklas, pagalbos vaikams. Tai čia, kiek gali, tiek dalyvauja. Vėlgi tai remiasi į finansus, nes tie tinklai ne visada turi galimybę finansuoti dalyvavimą... tai čia gal, X organizacija, kaip nevyriausybinė organizacija, tai ne visada gali dengti keliones [Rasa, 28 metai].

Tarptautinis bendradarbiavimas, pasak savanorio Eriko, turi kitą vaidmenį. Eriko nuomone, bendradarbiauti galima su kitomis organizacijomis kitose šalyse: „Padedama žmonėms ir bandoma atsakyti į klausimus“, t. y. labiau pasidalijimas informacija ar savo patirtimi. Patirtis atsiskleidžia per pagalbą „kreiptis į fondus“ ar galbūt „patarti“ šiame procese. Tačiau Erikas negalėtų teigti, kad bendradarbiaujama su kitomis tarptautinėmis organizacijomis. Jis mano, kad taip galėtų būti ateityje.

Mes turime kitą vaidmenį su tarptautinėmis organizacijomis. Jeigu kalbu su kažkuo iš kitos šalies, žinoma, mes padedame žmonėms ir pasistengiame atsakyti į klausimus. Ir mes galime padėti gal kreiptis į fondus, galbūt patarti. Aš nepasakyčiau, kad mes labai bendradarbiaujame su kitomis tarptautinėmis organizacijomis dabar. Galbūt mes tai darysime ateityje [Erik, 26 metai].

Etiniai klausimai, kylantys darbe su pabėgėliais ir prieglobsčio prašytojais, atsiskleidė pokalbyje su tyrimo dalyve Sandra. Ji, mąstydamą apie savo sava-norišką veiklą su „slepiamais“ atvykėliais, iškėlė keletą etinių klausimų. Jai kyla klausimų, susijusių su tuo, kaip ji turėtų „kalbėti su žmonėmis“, su kuriais dirba, kaip ji turėtų „elgtis“, nes turi „visą galią ir dalykus, kurių jie neturi“. Sandra taip pat klausia, „ar yra teisinga“ atiduoti visus jos turimus du tūkstančius kronų, skirtų pabėgėliams, vienu metu.

<...>Aš manau, kad yra keletas etinių klausimų ryšium su, kaip aš turėčiau kalbėti su žmonėmis, su kuriais dirbu, kaip aš turėčiau elgtis, nes aš turiu visą galią ir visus dalykus, kurių jie neturi. <...> Klausimai, kaip, ar tai teisinga, jeigu aš turiu du tūkstančius kronų, tai yra man gerai duoti juos jiems visus vienu kartu, nes jie yra asmenybės kaip ir aš, galintys nuspręsti savarankiškai ar labiau teisinga man suprasti, kad jie yra situacijoje, kur jie tikrai

negali nieko kontroliuoti ir aš turėčiau vietoj to duoti jiems penkis šimtus kronų kiekvieną mėnesį [Sandra, 22 metai].

Etines problemas įvardijusi Lina pradėjo nuo socialinio darbuotojo ir kliento santykio. Jos teigimu, svarbi etinė problema yra „ribų nustatymas“. Čia socialinė darbuotoja svarsto, „kiek aš esu darbuotoja, kiek aš galiu tą žmogų, klientą prisileisti“, kai bendraujama neformaliai. Ribų nustatymas yra socialinio darbuotojo atsakomybė. Linos nuomone, yra daug problemų, kurios siejasi su etika. Ji įvardija konkrečias įstaigas, kuriose kyla sunkumų bendraujant: poliklinikos, sveikatos institucijos, savivaldybė arba migracijos departamentas. Visose šiose įstaigose ir institucijose iškyla ta pati etinė problema – „su tuo užsieniečiu nenori bendrauti“. Šios etinės problemos kyla „dėl santykio“. Tačiau ji pastebi, kad šios problemos išryškėja, kai „užsienietis tampa menku, visiškai niekam vertu“. Tai parodo bendrą visuomenės problemą – požiūrį į kitataučius. Tarptautinė migracijos organizacija (TMO) 2010 m. atliko tyrimą „Lietuvos gyventojų požiūris į imigraciją ir darbo imigrantus“ ir atskleidė lietuvių suformuotą imigranto „portretą“: jie išstumia lietuvius iš darbo rinkos; yra žemo išsilavinimo; jiems rūpi tik pinigai; jie per daug skundžiasi, nori privilegijų; ieško lengvo gyvenimo, nori pasinaudoti Lietuvos socialine sistema; daug nusikaltėlių; Lietuva nutautėja; dažnai dirba nelegaliai.

<...> ribų nustatymas santykių, kiek aš esu darbuotojas, kiek aš galiu tą žmogų, klientą prisileisti, kad mes čia bendraujam dar, sakykim, ir neformaliai. <...> Labai daug šitų problemų kyla, <...> poliklinikos, su sveikatos institucijom, savivaldybėj, arba tam pačiam migracijos departamente. Atsiranda taip, kad su tuo užsieniečiu nenori bendrauti. Nes jis yra užsienietis <...> Daugiausia yra dėl santykio. Dėl mokslų, šeimos, tokie buitiniai dalykai. Viskas gali vykti ir vyksta. Bet kažkur susiduri, tas užsienietis tampa menku, visiškai niekam vertu [Lina, 24 metai].

Etines problemas, kurios susijusios su visuomenės požiūriu, įvardijo ir socialinio darbo studentas bei savanoris Erikas, kuris dirba organizacijoje, „slepiančioje“ pabėgėlius. Jis pastebėjo, kad „daugelis žmonių galvoja, ar tai moralu, ar tai teisinga“ slėpti nelegaliai atvykusius žmones. Erikas teigė, kad dauguma žmonių sakytų, jog nelegalūs atvykėliai iš kitų šalių „neturi teisės būti čia ir jie neturėtų būti ir mes turime juos išsiųsti namo“.

<...> dauguma žmonių mano, ar tai yra moralu, ar tai yra teisinga? Tu gali sakyti, kad visi žmonės gali galvoti, kad teisinga slėpti šiuos žmones, jie gali sakyti: jie neturi teisės būti čia, ir jie neturėtų čia būti ir mes turėtume juos išsiųsti namo [Erik, 26 metai].

Apibendrinant galima teigti, kad tarptautinio socialinio darbo ypatumai atskleidžia per darbo pobūdį – darbą su į šalį atvykusiais kitataučiais ir pagalbos jiems teikimą. Siekiant padėti imigrantams būtina bendradarbiauti su įvairiomis

valstybėmis, nes migracijos problema apima ne vieną šalį. Organizacijos bendradarbiauja ir vietiniu, ir tarptautiniu lygmenimis. Tarptautiniai socialiniai darbuotojai savo darbe bendradarbiaudami su kitomis organizacijomis susiduria su įvairiais iššūkiais. Šioje srityje atsiskleidžia etinės dilemos, kurios yra neišvengiamos dirbant su pabėgėliais ir prieglobsčio prašytojais.

Išvados

1. Tyrimo dalyviai atskleidė tarptautinį socialinį darbą kaip darbą su kitataučiais (pabėgėliais, prieglobsčio prašytojais, imigrantais), atvykusiais iš ekonomiškai neišsivysčiusių ar karo siaubiamų šalių.
2. Vienas svarbiausių tarptautinio socialinio darbo ypatumų yra bendradarbiavimas nacionaliniu lygmeniu su kitomis organizacijomis, kurios susijusios su kitataučių problemomis. Be to, bendradarbiaujama su kitomis valstybėmis, organizuojami tarptautiniai profesiniai mainai, konferencijos, dalijamasi patirtimi.
3. Bendradarbiaujant su kitomis organizacijomis dažnai kyla iššūkių. Tarptautinio socialinio darbo srityje kyla etinių dilemų, kurios apima ir kultūrinį aspektą. Šios dilemos tarptautinį socialinį darbą atliekančiams socialinių paslaugų teikėjams kyla pirmiausia žvelgiant iš savo, kaip darbuotojo / savanorio, pozicijos: kaip bendrauti su pabėgėliais, jaučiant savo pranašumą esamoje situacijoje, kaip nustatyti ribas, bendrauti formaliai ar neformaliai. Etinės dilemos kyla ir dėl neigiamo visuomenės požiūrio į pačius kitataučius ir į darbą su pabėgėliais ar prieglobsčio prašytojais.

Gauta 2015 01 13

Pasirašyta spaudai 2015 03 17

Literatūra

- Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Vadovėlis
- Healy, L. M., Link, R. J. (2012). *Handbook of International Social Work: Human Rights, Development, and the Global Profession*. New York: Oxford University Press, Inc.
- Healy, L. M. (2001). *International Social Work – Professional Action in an Interdependent World*. New York: Oxford University Press.
- Healy, L. M. (2008). *International Social Work: Professional Action in an Interdependent World*. 2nd edition. New York: Oxford University Press, Inc.
- Hugman, R. (2010). *Understanding International Social Work. A Critical Analysis*. United Kingdom: Palgrave Macmillan.
- International Federation of Social Work (IFSW). (2012). *Globalisation and the environment* [interaktyvus]. Prieiga internete: <http://ifsw.org/policies/globalisation-and-the-environment/> [žiūrėta 2013-04-10].
- Jančaitytė, R., Valavičienė, N., Augutienė, R., Prakapas, R. (2009). *Tarptautinės kompetencijos didinimas bei įvairovės valdymo gebėjimų stiprinimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.

- Kavaliauskienė, V. (2005). Socialinio darbo, kaip pagalbos žmogui profesijos, raidos aspektai. *Acta Pedagogica Vilnensia*, Nr. 15: 230–239.
- Krysiak, J. L., Finn, J. (2010). *Research for Effective Social Work Practice*. Roudledge: Taylor & Francis.
- Lyons, K. (2006). Globalization and Social Work: International and Local Implications. *British Journal of Social Work*, Nr. 36: 365–380.
- Lyons, K., Hokenstad, T., Pawar, M., Huegler, N., Hall, N. (2012). *The sage handbook of international social work*. Sage Publications Ltd.
- Midgley, J. (2001). Issues in International Social Work: Resolving Critical Debates in the Profession. *Journal of Social Work*, Vol. 1: 21–35.
- Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. *Prieglobsčio reikalų skyriaus statistika* [interaktyvus]. Prieiga internete: <http://www.migracija.lt/index.php?-725829225> [žiūrėta: 2013-04-05].
- Nacionalinio socialinės integracijos instituto vykdoma programa „Gyvoji biblioteka“ [interaktyvus]. Prieiga internete: <http://gyvojibiblioteka.lt> [žiūrėta 2013-03-04].
- National Association of Social Workers (NASW). (1996). Code of Ethics [interaktyvus]. Prieiga internete: <http://www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp> [žiūrėta 2013-03-04].
- Our vision and human rights*. (2013). [interaktyvus]. Prieiga internete: http://www.migrationsverket.se/info/208_en.html [žiūrėta: 2013-04-10].
- Padgett, D. K. (2008). *Qualitative Methods in Social Work Research*. 2nd edition. SAGE Publications.
- Payne, M., Askeland, G. A. (2008). *Globalization and international social work: Postmodern change and challenge*. Aldershot, Hampshire: Ashgate.
- Reamer, F. G. (2012). *Eye on Ethics: Viewing Social Work Ethics Through an International Lens*. [interaktyvus]. Prieiga internete: http://www.socialworktoday.com/news/eoe_032712.shtml [žiūrėta 2013-04-10].
- Swedish Institute. (2013). *Migration in Sweden* [interaktyvus]. Prieiga internete: <http://www.sweden.se/eng/Home/Society/Migration/> [žiūrėta 2013-04-04].
- Swedish Ministry of Integration and Gender Equality*. (2009). Swedish integration policy. Stockholm: Grafisk Service.
- Tarptautinė migracijos organizacija. (2010). *Lietuvos gyventojų požiūris į imigraciją ir darbo imigrantus*. Vilnius: TMO biuras.
- The European Refugee Fund* [interaktyvus]. Prieiga internete: http://ec.europa.eu/home-affairs/funding/refugee/funding_refugee_en.htm [žiūrėta 2013-04-05].
- Warren, G. (1939). International Social Work. In: R. Kurtz (ed.). *Social Work Yearbook*. New York: Russell Sage Foundation, p. 192–196.
- Willig, C. (2008). *Introducing Qualitative Research in Psychology*. McGraw-Hill International.
- Žydžiūnaitė, V. (2007). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Kaunas: KTU leidykla.
- Žydžiūnaitė, V., Virbalienė, A., Katilūtė, E. (2006). *Grindžiamoji teorija – kokybinė edukacijos tyrimų metodologijos strategija*. Kaunas: KTU leidykla.

PECULIARITIES OF INTERNATIONAL SOCIAL WORK: POINT OF VIEW OF SOCIAL ASSISTANCE PROVIDERS FOR REFUGEES AND ASYLUM SEEKERS IN LITHUANIA AND SWEDEN

Violeta Ivanauskienė, Almanė Pakrijauskaitė

Summary

Social work is based on the historical and cultural context of the country and is influenced by political, economic and social systems. Globalization has grown

enormously over the past several decades, still it is not easy to define social work globally. Healy (2008) states that “the definition of the term *international social work* has been the subject of much debate. First, there may be confusion over the use of the terms *international*, *global* and *cross-national*” (p. 7).

The International Federation of Social Work (IFSW) presenting the international definition of social work, defines it as a profession promoting social change, dealing in human relations issues and providing opportunities and assistance in improving their lives.

Healy (2008) defines international social work “as international professional action and the capacity for international action by the social work profession and its members. International action has four dimensions: internationally related domestic practice and advocacy, professional exchange, international practice and international policy development and advocacy” (p. 10).

A social worker invokes on the fundamental theories of social work and seeks sustainability of people and environment. The most important are human rights and social justice principles. International social work involves a variety of activities, one of which is to work with refugees and immigrants in their country. Migration becomes one of the most important problems in the world. Thus as Healy (2008) states “international dimension of social work is to strengthen the ability of social workers to contribute to and benefit from international developments in the profession and to improve social workers’ competence in their everyday practice in the context of global interdependence” (p. 4).

The object of the article: the concept of international social work and its peculiarities according to social assistance providers who are working with refugees and asylum seekers.

The aim of the article: to reveal how international social work is identified by individuals from Lithuania and Sweden working with refugees and asylum seekers and identify the necessary international social work values and skills.

Objectives: to reveal the peculiarities of international social work working with refugees and asylum seekers; to reveal the peculiarities of collaboration, challenges or limitations of international social work; to reveal ethical dilemmas of international social work from social assistance providers’ point of view.

According to Healy (2008) globalization has created not only significant areas of international responsibility but also new opportunities for social work impact by reshaping the social work environment in four important ways:

1. International social forces and events, the movements of populations have changed the makeup of social agency caseloads and affected domestic practice in many countries. Competent social work practice in most coun-

tries demands new knowledge and competencies to cope with the social problems and conditions emerging from interdependence.

2. Social problems are now shared by more and less economically developed countries far more often than earlier, making mutual work and exchange more desirable. Practice innovations and potential problem solutions will be generated in places previously labelled less developed, as in the industrialized nations.
3. The actions of one country – politically, economically and socially – now directly and indirectly affect other countries' social and economic well-being and overall social health of the planet.
4. There are enhanced opportunities for international sharing and exchanging made possible by rapidly advancing technological developments in areas such as communications.

The research was based on interpretative-constructivist ontological and epistemological position. The study included 5 women and 2 men who work in international social work with refugees and asylum seekers. The obtained data was analysed on basis of grounded theory data analysis method. Peculiarities of international social work was revealed through the nature of work itself, which was described by the research participants. This work is related to the people of different nationalities who came from underdeveloped countries or countries experiencing war. International social worker has to deal with the problems of integration. Another important issue while working with refugees and asylum seekers is cooperation with the countries of origin of immigrants. Cooperation usually is on national level. International social workers also face ethical issues while working not only with the clients but also with different organizations: how to communicate with immigrants from different cultural, ethnical background, what and how limits should be determined. The analysis of the participants' attitudes, revealed that international social work concept is very broad and abstract. International social work with refugees and asylum seekers is related to the other nationalities, immigration, integration policies and collaboration at national and international level, the challenges and ethical dilemmas. The study revealed international social worker's personal and professional competencies: ability "to see broadly", express empathy, etc. Healy (2008) states that social workers are ready a) to address internationally related case and community problems that arise in their domestic practice, b) contribute to mutual problem solving on global social problems, c) monitor the impact of their own nation's policies on other countries' and peoples' well-being.

